

تبیین پیشران های موثر بر آینده گزارشگری پایداری

Explaining Key Drivers Affecting the Future of Sustainability Reporting

چکیده

نظریه مسئولیت اجتماعی و گزارشگری پایداری، رویکردی متعالی به کسب و کار است که تاثیر اجتماعی یک سازمان بر جامعه را مورد توجه قرار می دهد. هدف پژوهش حاضر شناسایی پیشران های موثر بر آینده گزارشگری پایداری است. روش پژوهش بر مبنای هدف کاربردی، بر مبنای روش جمع آوری داده توصیفی-پیمایشی و بر مبنای نوع داده، ترکیبی است. براساس تحلیل های صورت گرفته الزامات قانونی، بحران های آب و هوایی و زیست محیطی و وجود گروه های حمایت از محیط-زیست به عنوان پیشران های کلیدی آینده گزارشگری پایداری انتخاب شدند. عدم توسعه یافتگی گزارشگری پایداری عمدتاً به دلیل عدم الزام شرکت ها بوده لذا بازبینی و توجه به اصلاح یا تدوین قوانین و انتشار رهنمودها می تواند موجب گسترش این حوزه شود. همچنین با توجه به رسالت گروه های حمایت از محیط زیست، پیشنهاد می گردد دولت بستر مناسبی برای رشد آنها فراهم نماید. شایان ذکر است پژوهش های قبلی صورت گرفته در حوزه گزارشگری پایداری اغلب گذشته نگر بوده و بدون توجه به آینده انجام شده اند که در پژوهش حاضر بدان پرداخته شد.

کلمات کلیدی: گزارشگری پایداری، آینده پژوهی، نیروی پیشران

نوع مقاله: پژوهشی

محمد رحمانی^۱، محمد کاشانی پور^۲، محمد رضا فتاحی^۳، امید فرجی^۴

۱. دانش آموخته دکتری حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۲. دانشیار دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۳. دانشیار دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۴. عضو هیئت علمی دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

Reza.fathi@ut.ac.ir

ایمیل نویسندگان و عهده دار مکاتبات:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۲

مقدمه

نابرابری‌های اجتماعی فقط برخی از اصلی‌ترین چالش‌های پایداری است که جامعه باید طی سال‌های آینده با آن روبه‌رو شود. از زمان اعلام اهداف توسعه پایدار توسط سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۵، این چالش‌ها به سرعت در برنامه‌های دولت‌ها، شرکت‌ها و نهادهای عمومی برجسته شده‌است. در نتیجه با توجه به نگرانی روزافزون مردم در مورد تأثیرات اجتماعی و زیست‌محیطی، طراحی و اجرای مدل‌های توسعه پایدار به یک موضوع مهم در سازمان‌ها تبدیل شده‌است (کاشانی پور و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۷۰). یکی از ابزارهای مفید در حرکت به سوی مسئولیت اجتماعی، استفاده از گزارشگری است با توجه به بروز مسائلی مانند افزایش جمعیت، فقر، تهی شدن منابع، آلودگی، خشکسالی، تغییرات جهانی آب‌وهوا، بیماری‌های خطرناک و... سازمان‌ها باید در تمام فعالیت‌های خود در کنار توجه به سود، پایداری را نیز در نظر بگیرند تا تلاش سازمان برای سودآوری مشکلی برای نسل آینده ایجاد نکند. لذا شرکت‌ها باید تلاش عمده‌ای در این زمینه داشته و نتایج عملیات خود را به منظور اعلام برخورد مسئولانه سازمان با جامعه و محیط‌زیست به خارج از سازمان مخابره نمایند که در این راستا از گزارشگری پایداری بهره گرفته می‌شود. علی‌رغم اینکه مفاهیم مربوط به مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و توسعه پایدار سال‌هاست وارد ادبیات حوزه مدیریت در کشور شده‌است، ولی شاهد حرکت قابل توجهی در فضای کسب‌وکار در رابطه با انتشار گزارش‌های پایداری نبوده‌ایم. با توجه به اینکه ایران در زمره کشورهای در حال توسعه قرار داشته و شرکت‌ها به مرور زمان بر اندازه خود می‌افزایند، دایره ذی‌نفعان شرکت‌ها وسیع‌تر شده و توجهات بیشتری را تقاضا خواهند کرد. بنابراین صرفاً مخابره اطلاعات کلیشه‌ای مندرج در صورت‌های مالی و سایر گزارش‌ها به طور کامل نیازهای اطلاعاتی ذی‌نفعان شرکت را در حرکت به سمت توسعه پایدار و رفاه اجتماعی برطرف نمی‌کند و اجزا گزارشگری فعلی

انسان از نخستین روزهای حیات تا پایان زندگی به طور فطری ارزش‌های اخلاقی را درک می‌کند و به آنها گرایش ذاتی و درونی دارد. توجه به اصول و ارزش‌های اخلاقی رمز بقا و کمال جوامع انسانی است. امروزه بسیاری از محققان مطالعات سازمان‌ها بر این باورند که بی‌اعتنایی به مسائل اخلاقی و فرار از مسئولیت‌ها و تعهدات اجتماعی به نابودی سازمان می‌انجامد (عابدی و همکاران، ۱۴۰۰: ص ۴۲۴). پیامد رشد و توسعه صنعتی، ظهور پیوند اقتصاد با اخلاق و سیاست و تأثیر متقابل مسائل اقتصادی و اخلاقی و ارزش‌های اجتماعی بر یکدیگر است. شرکت‌ها خود را در برابر دامنه گسترده‌ای از ذی‌نفعان پاسخگو می‌دانند. لذا ضرورت نیاز به قراردادی اجتماعی بین واحد تجاری و ذی‌نفعان آن مشهود است. آنچه در محوریت این قرارداد قرار می‌گیرد، پاسخ‌گویی و توجه به آینده است، آینده‌ای که از طریق پایداری مشهود می‌شود (آراس کروسدر ۱، ۲۰۱۸، ص ۱۲۷). گزارشگری مالی سنتی به اندازه کافی نمی‌تواند نیازهای اندازه‌گیری این اثرات را برآورده سازد و برای توسعه مدیریت تجارت نوین نیاز به گزارشگری گسترده‌تری احساس می‌شود (معصومی و همکاران، ۱۳۹۷: ص ۲۰۰) تا آثار خارجی عملیات را منعکس نماید. گزارشگری پایداری مستلزم توجه به سیستم‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در زمان حال و آینده است (محمدی و خوزین، ۱۳۹۶: ص ۳۷۲). امروزه توجه به مسائل اجتماعی، اخلاقی و زیست‌محیطی در مجاورت مسائل اقتصادی برای ذی‌نفعان شرکت با اهمیت شده‌است. پایداری کسب و کار در حوزه مسائل مرتبط به مسئولیت اجتماعی، محیطی و حاکمیت شرکتی توجه ویژه‌ای در دنیا یافته‌است. افزایش جمعیت جهان و در پی آن افزایش تقاضا برای منابع طبیعی، گرم شدن کره زمین، مدیریت پسماند یا

محتاط، ۱۳۹۶، ص ۷۳۷). شرکت‌ها دریافته‌اند که برای بهبود توان رقابت با رقبا و افزایش توانایی پاسخ‌گویی به تغییرات جهانی، باید مسئولانه عمل کنند. جهانی‌شدن، مرزهای جغرافیایی ملی را کمرنگ کرده و فناوری، فاصله‌ها و زمان را از میان برداشته‌است. با این حجم از تغییرات محیطی، شرکت‌ها در تلاش هستند تا سودآوری و حسن شهرت خود را افزایش و ریسک را کاهش دهند. همچنین، جهانی‌شدن، رقابت تنگاتنگی را برای جذب و نگهداشت نیروی کار ماهر، سرمایه‌گذاران و مشتریان وفادار به‌همراه داشته است و چگونگی پاسخ‌گویی شرکت به نیازهای کارکنان، بازار و مشتریان، در گرو پایداری کسب‌وکار است. از این‌رو، شرکت‌ها مایل هستند تا با انجام مسئولانه فعالیت‌های خود، کسب‌وکاری پایدار داشته‌باشند و با این کار علامت‌های مثبتی را به بازار مخابره کنند (سپاسی و کاظم‌پور، ۱۳۹۶، ص ۴۱). پژوهش نادرزاده و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد به‌ترتیب متغیرهای اندازه، اهرم مالی، مالکیت مدیریت، تمرکز مالکیت، دوگانگی مسئولیت مدیرعامل، تورم، سابقه، سودآوری و استقلال هیئت‌مدیره بیشترین اهمیت را در تبیین افشای مسئولیت اجتماعی داشته‌اند. نتایج پژوهش خوزین و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد درصد سهام بزرگ‌ترین سهام‌دار و درصد سهام دولتی اثری بر سطح گزارشگری پایداری شرکت‌ها ندارد. از سوی دیگر با افزایش درصد سهام شناور آزاد از سطح گزارشگری پایداری کاسته می‌شود. طالب نیا و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی از دیدگاه اسلامی پرداختند. بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی از دیدگاه اسلامی به اهمیت ابعاد اسلامی در مسئولیت اجتماعی آنان اشاره دارد. یافته‌ها نشان داد ابتدا نظام اخلاقی اسلامی، در مرحله دوم اصول تجارت اسلامی، سپس سامانه سود و زیان و در انتها مقررات حسابداری و حسابرسی اسلامی دارای بیشترین میزان اهمیت است. دایک و همکاران ۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر سهامداران

اهداف صورت‌های مالی شامل سودمندی برای تصمیم و وظیفه مباشرت مدیریت را به‌طور اثربخش برآورده نمی‌سازد (محمدی و خوزین، ۱۳۹۶، ص ۳۷۵). برای چنین حوزه‌ای که موفقیت شرکت و به‌تبع آن موفقیت جامعه به‌نوعی وابسته به آن است، آینده‌نگری و برنامه‌ریزی ضروری به نظر می‌رسد. از طرفی توسعه یا عدم توسعه هر پدیده‌ای طبیعتاً تحت تأثیر مجموعه‌ای از پیشران‌های کلیدی می‌باشد که حال و آینده پدیده مذکور را رقم می‌زنند. هدف این پژوهش نیز تبیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده گزارشگری پایداری می‌باشد. این پژوهش با هدف پاسخ‌گویی به این سؤال انجام گرفته است: پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده گزارشگری پایداری کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گزارش پایداری رویه‌ای برای اندازه‌گیری، افشای اطلاعات و پاسخ‌گویی به ذی‌نفعان در قبال عملکرد منتهی به اهداف توسعه پایدار است. نخستین تلاش سازمان‌ها برای انتشار گزارش پایداری، با ارائه گزارش‌های زیست‌محیطی در سال ۱۹۸۹ آغاز شد. از آن زمان، علاقه فزاینده کارکنان، مشتریان و مردم به متغیرهایی غیر از هدف‌های مالی، سازمان‌ها را ناگزیر به انتشار گزارش‌های زیست‌محیطی کرد. امروزه باتوجه به تفاوت محیط‌ها، فرهنگ‌ها و منابع در کسب‌وکارهای مختلف، چارچوب‌ها، استانداردها و شاخص‌های متنوعی برای گزارش‌دهی پایدار توسعه‌یافته است. چارچوب‌ها به اصول و شیوه‌نامه‌های تسهیل‌کننده فرایند افشای اطلاعات اشاره دارند (مانند جی آر آی ۲). استانداردها کارکردی مشابه با چارچوب‌ها دارند، با این تفاوت که الزامات و مشخصات تضمین‌کننده پایداری را به‌شکلی ساختاریافته توضیح می‌دهند (مانند ایزو ۱۴۰۰۱). سرانجام، از شاخص‌ها برای سنجش عملکرد پایدار استفاده می‌شود (مانند شاخص پایداری داوجونز) (فوردی و

خبرگان و متخصصان گذاشته می‌شود تا میزان ارتباط متغیرها را با ابعاد مورد نظر تعیین نمایند. جامعه آماری این تحقیق خبرگان حرفه‌ای و دانشگاهی گزارشگری پایداری است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی استفاده شده و از ۳۰ نفر از خبرگان و متخصصان حوزه گزارشگری پایداری خواسته شد تا به سؤالات پرسش‌نامه به‌دقت پاسخ دهند. این پژوهش شامل ۲ پرسش‌نامه است: اولین پرسش‌نامه، میزان اهمیت عوامل کلیدی با نظر خبرگان تکمیل می‌شود. روایی این پرسش‌نامه، روایی محتوا است. پرسش‌نامه دوم مربوط به تجزیه و تحلیل اثرات متقابل است. این پرسش‌نامه استاندارد روش تحلیل ساختاری است، بنابراین ابزار استاندارد و میزان شده معمولاً از قابلیت اعتماد و اعتبار مناسب برخوردارند. پایایی پرسش‌نامه میزان اهمیت با استفاده از ضریب آلفا کرونباخ ۰/۹۶ به‌دست آمد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد پرسش‌نامه است.

یافته‌های پژوهش

ابتدا از طریق مرور ادبیات و مصاحبه با خبرگان عوامل مؤثر به شرح جدول (۱) گردآوری شد.

جدول ۱. فهرست عوامل مؤثر بر گزارشگری پایداری

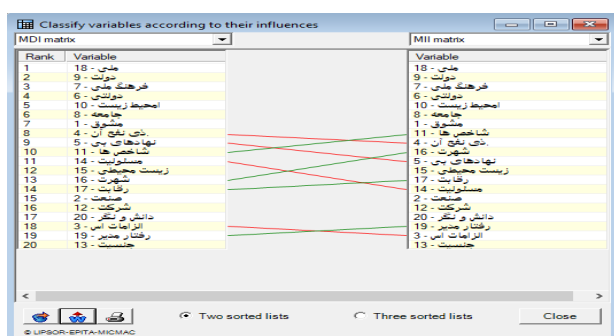
عامل	عامل
استقلال هیئت‌مدیره	الزامات قانونی (ملی یا بین‌المللی)
تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	مشوق‌های قانونی (ملی یا بین‌المللی)
وجود کمیته‌های مسئولیت اجتماعی و پایداری	وجود نگرش و الزامات اسلامی
های کمیته حسابرسی و بیژگی	فشارهای خارجی (ذی‌نفعان، نهادهای حرفه‌ای، رسانه‌ها و...)
اندازه شرکت	پذیرش در نهادهای بین‌المللی و اخذ گواهینامه‌های مربوطه
شهرت شرکت	وجود گروه‌های حمایت از محیط‌زیست
عمر شرکت	گرایش احزاب سیاسی کشور به مباحث مسئولیت اجتماعی
فرهنگ‌سازمانی	وجود چارچوب مناسب جهت تولید اطلاعات باکیفیت

نهادی بر مسئولیت اجتماعی پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از اثر مثبت وجود مالکان نهادی بر مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بود. چن و همکاران ۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی رابطه بین مدت مدیریت مدیر عامل و عملکرد مسئولیت اجتماعی پرداختند. با استفاده از نمونه‌ای از شرکت‌های ایالات متحده برای دوره ۱۹۹۹-۲۰۱۳، مشخص گردید عملکرد مسئولیت اجتماعی به‌طور معناداری با مدت مدیریت مدیرعامل در ارتباط است. آن‌ها همچنین دریافتند رابطه مذکور در خصوص مدیران متعهد قوی‌تر است. کلیچ و کازی ۵ (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی عوامل تأثیرگذار بر گزارشگری پایداری ترکیه پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد سازوکارهای حاکمیت شرکتی، کمیته پایداری، نوع صنعت، اندازه شرکت و سودآوری از عوامل تعیین‌کننده گزارشگری پایداری است.

روش پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر به‌خاطر تبیین پیشران‌های کلیدی در یک بازه زمانی معین، نوعی تحقیق اکتشافی به‌شمار می‌رود. روش این پژوهش از منظر هدف کاربردی است، چرا که به‌دنبال تبیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده گزارشگری پایداری است، تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان را در انتخاب بهترین سیاست برای دستیابی به مطلوب‌ترین آینده یاری نماید. در این پژوهش از طریق مطالعه منابع موجود در ادبیات، مصاحبه با افراد خبره و استفاده از پرسش‌نامه به‌منظور نظرخواهی از متخصصین، تلاش می‌شود به سؤال پژوهش پاسخ داده شود؛ بنابراین این تحقیق از منظر گردآوری اطلاعات توصیفی است. بدین صورت که ابتدا منابع موجود در ادبیات مورد مطالعه قرار گرفته و شناخت اولیه‌ای از ابعاد و متغیرها حاصل می‌شود. پس از آن از طریق مصاحبه با افراد خبره، از آنان در خصوص متغیرهای شناسایی شده نظرخواهی گردید و از آن‌ها خواسته شد تا دیگر متغیرهایی را که به نظر آنان بر گزارشگری پایداری تأثیر گذارند، نام ببرند. سپس تمامی متغیرهای شناسایی شده از طریق پرسش‌نامه به قضاوت

مقاطع پرسش‌نامه بین خبرگان توزیع گردید. پس از جمع‌آوری و وارد کردن داده‌ها به نرم‌افزار میک‌مک، تأثیر متغیرهای مؤثر به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم محاسبه می‌گردد. نرم‌افزار عوامل را در دو حالت تأثیرگذار و تأثیرپذیر به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم طبقه‌بندی و رتبه‌بندی می‌کند تا جایی که متغیرها کمترین اختلاف در رتبه‌بندی را داشته‌باشند.

شکل ۱: رتبه‌بندی عوامل بر اساس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم (منبع: یافته‌های پژوهش)

همان گونه که در شکل بالا ملاحظه می‌گردد، مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عامل تأثیرگذار که در رتبه‌بندی متغیرها نیز مشخص است، به‌ترتیب، الزامات قانونی، اولویت مسائل اقتصادی و اجتماعی دولت، فرهنگ ملی کشور، وجود گروه‌های حمایت از محیط‌زیست در رتبه‌های ۱ تا ۵ تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم قرار گرفتند. در مرحله بعد با توجه به اعداد پرسش‌نامه که به‌صورت ماتریس تکمیل شده است نرم‌افزار رابطه آن‌ها را محاسبه کرده و در نهایت برای هر عامل یک امتیاز عددی در نظر می‌گیرد. سپس بر اساس این امتیاز عوامل را بر اساس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم رتبه‌بندی می‌کند که در این حالت عواملی که بیشترین امتیاز را کسب کنند میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها نیز بر این اساس تغییر می‌کند.

عامل	عامل
رقابت	برگزاری همایش‌ها و انتشار مجلات تخصصی
شاخص‌های عملکرد شرکت	آموزش آکادمیک و حرفه‌ای افراد در زمینه پایداری
قرارگرفتن گزارشگری پایداری به‌عنوان مأموریت شرکت	سیاسی شدن مباحث مسئولیت اجتماعی
نحوه تأمین مالی شرکت (استفاده از بدهی یا افزایش سرمایه)	تحریم‌ها
کیفیت گزارشگری مالی	فرهنگ ملی کشور (دی‌نفع محور بودن کشور)
نوع صنعت	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای جامعه
دسترسی به منابع مالی	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای دولت
دسترسی منابع انسانی متخصص	دولتی یا خصوصی بودن اقتصاد
وضعیت معیشتی محل فعالیت شرکت	شاخص‌های اقتصادی کشور
وجود سهام‌داران نهادی	توجه به حقوق بشر در آینده
مالکیت مدیریتی	سطح توسعه و رفاه اجتماعی و آگاهی افراد از حقوق خود
ویژگی‌های رفتاری مدیران (وجدان و اعتمادبه‌نفس مدیران)	جهانی شدن اقتصاد
دانش و نگرش مدیران	کارایی بازار سرمایه
تداوم مدیریت مدیرعامل و دوگانگی وظیفه وی	بحران‌های آب‌وهوایی و زیست‌محیطی
	ورود تکنولوژی و فناوری اطلاعات به حرفه

پس از تکمیل و جمع‌آوری پرسش‌نامه میزان اهمیت (۲۹ پرسش‌نامه)، داده‌های مربوطه وارد نرم‌افزار SPSS گردید و ۲۰ عاملی که میزان معناداری آن‌ها از ۰/۰۵ بیشتر بود به‌عنوان عامل کلیدی شناخته شد. با استفاده از ماتریس تحلیل تأثیر

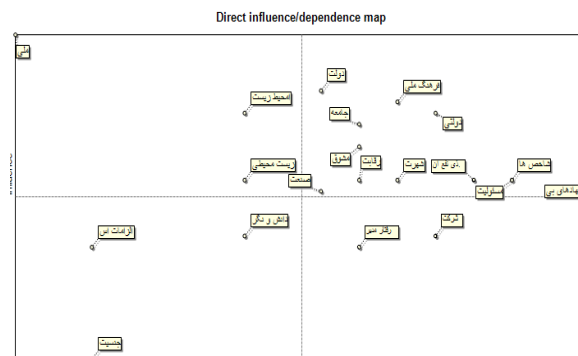
جدول ۲. امتیاز تأثیر گذاری و تأثیر پذیری عوامل به صورت مستقیم و غیرمستقیم

رتبه	عامل	تأثیر گذاری مستقیم	عامل	تأثیر پذیری مستقیم	عامل	تأثیر پذیری غیر مستقیم
۱	الزامات قانونی	۶۴۴	الزامات قانونی	۶۳۳	پذیرش در نهادهای بین المللی	۵۷۲
۲	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای دولت	۵۸۶	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای دولت	۵۸۶	شاخص های اقتصادی کشور	۵۵۲
۳	فرهنگ ملی	۵۷۵	فرهنگ ملی	۵۷۱	کمیته های مسئولیت اجتماعی و پایداری	۵۴۹
۴	دولتی یا خصوصی بودن اقتصاد	۵۶۳	دولتی یا خصوصی بودن اقتصاد	۵۶۵	فشارهای خارجی	۵۳۸
۵	گروه های حمایت از محیط زیست	۵۶۳	گروه های حمایت از محیط زیست	۵۶۳	اندازه شرکت	۵۲۸
۶	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای جامعه	۵۵۲	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای جامعه	۵۵۴	دولتی یا خصوصی بودن اقتصاد	۵۲۳
۷	مشوق های قانونی	۵۲۹	مشوق های قانونی	۵۲۷	شهرت	۵۱۷
۸	فشارهای خارجی	۴۹۴	شاخص های اقتصادی کشور	۵۰۰	فرهنگ ملی	۵۱۶
۹	پذیرش در نهادهای بین المللی	۴۹۴	فشارهای خارجی	۴۹۸	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای جامعه	۵۰۷
۱۰	شاخص های اقتصادی کشور	۴۹۴	شهرت	۴۹۵	رقابت	۵۰۶
۱۱	کمیته های مسئولیت اجتماعی و پایداری	۴۹۴	پذیرش در نهادهای بین المللی	۴۹۴	مشوق های قانونی	۵۰۶
۱۲	بحران های آب و هوایی و زیست محیطی	۴۹۴	بحران های آب و هوایی و زیست محیطی	۴۹۴	ویژگی های رفتاری مدیران	۵۰۳

رتبه	عامل	تأثیرگذاری مستقیم	عامل	تأثیرپذیری مستقیم	عامل	تأثیرگذاری غیرمستقیم	عامل	تأثیرپذیری غیرمستقیم
۱۳	شهرت	۴۹۴	صنعت	۴۹۴	رقابت	۴۹۴	صنعت	۴۹۷
۱۴	رقابت	۴۹۴	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای دولت	۴۹۳	کمیته‌های مسئولیت اجتماعی و پایداری	۴۹۴	اولویت مسائل اقتصادی یا اجتماعی برای دولت	۴۹۵
۱۵	صنعت	۴۸۳	گروه‌های حمایت از محیط‌زیست	۴۸۱	صنعت	۴۷۱	گروه‌های حمایت از محیط‌زیست	۴۷۴
۱۶	اندازه شرکت	۴۳۷	بحران‌های آب‌وهوایی و زیست‌محیطی	۴۴۳	اندازه شرکت	۴۷۱	بحران‌های آب‌وهوایی و زیست‌محیطی	۴۷۴
۱۷	دانش و نگرش مدیران	۴۳۷	دانش و نگرش مدیران	۴۳۳	دانش و نگرش مدیران	۴۷۱	دانش و نگرش مدیران	۴۷۰
۱۸	وجود نگرش و الزامات اسلامی	۴۲۵	وجود نگرش و الزامات اسلامی	۴۲۷	ویژگی‌های رفتاری مدیران	۴۲۵	وجود نگرش و الزامات اسلامی	۴۲۸
۱۹	خصوصیات رفتاری مدیران	۴۲۵	تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	۴۲۵	وجود نگرش و الزامات اسلامی	۴۲۵	تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	۴۲۵
۲۰	تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	۳۱۰	الزامات قانونی	۳۱۶	تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	۴۰۲	الزامات قانونی	۴۱۰

همان گونه که در شکل (۲) مشاهده می‌کنیم، در نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، متغیرهای تأثیرگذار عبارت‌اند از: الزامات قانونی (ملی و بین‌المللی)، وجود گروه‌های حمایت از محیط‌زیست، بحران‌های آب و هوایی و زیست‌محیطی. این متغیرها بیشتر تأثیرگذار بوده و کم‌تر تأثیرپذیر می‌باشند، بنابراین سیستم بیشتر به این متغیرها بستگی دارد. این متغیرها در قسمت شمال غربی نمودار نمایش داده می‌شوند. متغیرهای تأثیرگذار، بحرانی‌ترین مؤلفه‌ها می‌باشند، زیرا تغییرات سیستم وابسته به آن‌ها است و میزان کنترل بر این متغیرها بسیار مهم است. از طرف دیگر این متغیرها متغیرهای ورودی محسوب می‌شوند. در میان این متغیرها، عموماً متغیرهای محیطی دیده می‌شوند که به‌شدت بر سیستم تأثیر می‌گذارند. این متغیرها عموماً توسط سیستم قابل کنترل نیستند، زیرا خارج از سیستم قرار دارند و

مهم‌ترین خروجی نرم‌افزار میک‌مک به‌صورت نمودار تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها می‌باشد. در این نمودار نواحی به چهار قسمت طبقه‌بندی شده‌است که قرار گرفتن هر متغیر در هر یک از نواحی نشان‌دهنده نوع آن متغیر هست. بر اساس جایگاه متغیرها در خروجی نمودار میک‌مک که در شکل (۲) قابل مشاهده است، موقعیت و وضعیت هر یک از عوامل مشخص گردید.

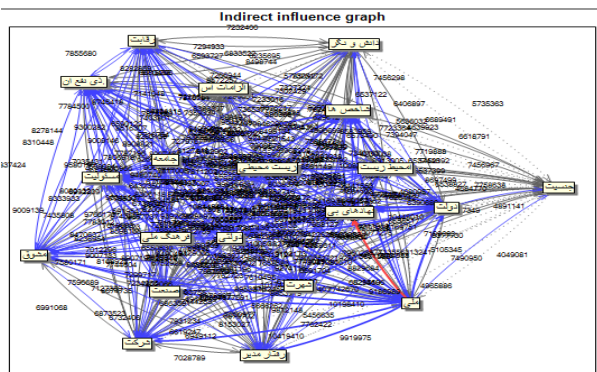
شکل ۲. پراکندگی عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر روی محور مختصات (منبع: یافته‌های پژوهش)

بیشتر به عنوان عواملی از ثبات (اینرسی) عمل می نماید. در جدول (۳) وضعیت هر یک از عوامل مؤثر بر گزارشگری پایداری مشخص گردید. در مرحله بعد نرم افزار میک مک روابط تأثیرات عوامل

به صورت مستقیم و غیرمستقیم را در پنج سطح: تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی، تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی، تأثیرات نسبتاً قوی تا بسیار قوی، تأثیرات بسیار قوی نشان می دهد که به طور نمونه در شکل (۳) و (۴)

جدول ۳. وضعیت عوامل مؤثر

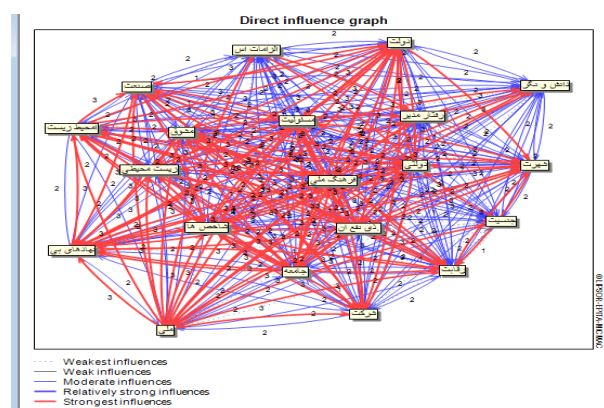
نوع متغیر	شرح متغیر	نوع متغیر	شرح متغیر
تأثیرگذار	بحران های آب و هوایی و زیست محیطی	هدف	پذیرش در نهادهای بین المللی
تأثیرگذار	وجود گروه های حمایت از محیط زیست	هدف	شهرت شرکت
تأثیرگذار	الزامات قانونی (ملی و بین المللی)	هدف	فشارهای خارجی (ذی نفعان و...)
دووجهی	اولویت مسائل اقتصادی و اجتماعی دولت	هدف	شاخص های اقتصادی کشور
دووجهی	اولویت مسائل اقتصادی و اجتماعی جامعه	هدف	وجود کمیته های مسئولیت اجتماعی و پایداری
دووجهی	مشوق های قانونی	مستقل	دانش و نگرش مدیران
دووجهی	فرهنگ ملی کشور	مستقل	وجود نگرش و الزامات اسلامی
دووجهی	دولتی یا خصوصی بودن اقتصاد	مستقل	تنوع جنسیتی هیئت مدیره
تأثیرپذیر	ویژگی های رفتاری مدیران	تنظیمی	نوع صنعت
تأثیرپذیر	اندازه شرکت	ریسک	رقابت

شکل ۴. دیاگرام تأثیرات غیرمستقیم (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی) (منبع: یافته های پژوهش)

همان گونه که نتایج تحقیق نشان می دهد سه عامل اصلی: الف) الزامات قانونی، ب) گروه های حمایت از محیط زیست و ج) بحران های آب و هوایی و زیست محیطی به عنوان مهم ترین و تأثیرگذارترین عوامل فضای گزارشگری پایداری در ایران شناخته شدند که همه عوامل دیگر به شیوه مستقیم و غیرمستقیم تحت تأثیر این سه عامل هستند.

ارائه شده است. ماتریس های به دست آمده از خروجی نرم افزار را می توان با نمودار متناظر آن نیز نمایش داد که در آن نمودار جهت تأثیرگذاری هر پیشران بر دیگری توسط فلش ها و میزان تأثیرگذاری به صورت عددی، در بالای فلش نمایش داده می شود.

شکل ۳. دیاگرام تأثیرات مستقیم عوامل (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی) (منبع: یافته های پژوهش)

نتیجه‌گیری

محیط‌زیست به‌عنوان پیشران‌های کلیدی آینده گزارشگری پایداری انتخاب شدند. به‌عبارتی می‌توان اذعان داشت سایر عوامل به طریقی تحت‌تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم پیشران‌های کلیدی هستند. شایان‌ذکر است پژوهش‌های قبلی صورت‌گرفته در حوزه گزارشگری پایداری اغلب گذشته‌نگر بوده و بدون توجه به آینده انجام‌شده‌اند که در پژوهش حاضر بدان پرداخته شد. به نظر می‌رسد توسعه‌نیافتن گزارشگری پایداری شرکت‌ها در درجه اول به‌این‌علت است که شرکت‌ها الزام و اجباری در این زمینه ندارند، لذا بازبینی و توجه به اصلاح یا تدوین برخی قوانین لازم و انتشار رهنمودهای مربوطه می‌تواند موجب گسترش این حوزه شود. با توجه به رسالت اصلی گروه‌های حمایت از محیط‌زیست، به دولت پیشنهاد می‌گردد بستر مناسبی برای رشد گروه‌های مذکور به‌منظور حفظ فشار بر شرکت‌ها فراهم نموده و حمایت لازم را داشته‌باشند. درنهایت پیشنهاد می‌شود گروه‌های درگیر حوزه گزارشگری پایداری از جمله نهادهای ناظر و استاندارد‌گذار، شرکت‌ها و ذی‌نفعان در خصوص تدوین راهبردهای رویارویی با گزارشگری پایداری پیشران‌های کلیدی فوق‌الذکر را مدنظر قرار داده تا بتوانند استفاده حداکثری از وضعیت‌های احتمالی پیشرو داشته‌باشند. برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود موضوعات آینده‌پژوهی گزارشگری پایداری با به‌کارگیری رویکرد سناریونویسی، امکان‌سنجی پیاده‌سازی گزارشگری پایداری بر اساس چارچوب جی. آر. آی و طراحی چارچوب گزارشگری پایداری در ایران بررسی شود.

شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی در درون یک نظام اجتماعی به‌مثابه یک‌خرده‌نظام اجتماعی عمل کرده و در یک دورنمای گسترده، نوعی وابستگی متقابل میان سایر سیستم‌ها را به نمایش می‌گذارند. نظریه مسئولیت اجتماعی و گزارشگری پایداری، رویکردی متعالی به کسب‌وکار است که تأثیر اجتماعی یک سازمان بر جامعه را موردتوجه قرار می‌دهد. اغلب شرکت‌های بزرگ علی‌رغم پیشرفت در زمینه‌های مختلف از جمله اقتصادی و فنی، به‌خاطر مسائلی که در زمینه‌های اجتماعی و محیطی به وجود آورده‌اند مورد انتقاد جوامع قرار دارند. رقابت شرکت‌ها در زمینه کسب منابع و ایجاد مقبولیت در جامعه باعث گردیده گزارشگری پایداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار گردد. با توجه به اهمیت موضوع و روند گرایش به مقوله مسئولیت اجتماعی می‌توان اذعان نمود در آینده شرکت‌ها به افشای اطلاعات پایداری روی خواهند آورد. بررسی وضعیت عوامل مؤثر بر این حوزه برای پیش‌بینی و اتخاذ موضع در مورد آینده گزارشگری پایداری و پیشنهاد راهبردهای مشخص می‌تواند در مسیر حل معضلات مفید باشد؛ لذا هدف این پژوهش تبیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده گزارشگری پایداری است. با استفاده از بررسی پیشینه داخلی و خارجی و مصاحبه با خبرگان دانشگاهی و حرفه‌ای مجموعه عوامل مؤثر بر گزارشگری پایداری به تعداد ۴۵ عامل استخراج که نتایج حاصل از آزمون دوجمله‌ای حاکی از معنادار بودن ۲۰ عامل بود. سپس عوامل مذکور وارد ماتریس اثرات متقاطع شده و درنهایت ۳ عامل: الزامات قانونی، بحران‌های آب‌وهوایی و زیست‌محیطی و وجود گروه‌های حمایت از

منابع

- اکبری، محسن؛ قاسمی شمس؛ معصومه؛ هوشمند، فاطمه. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر اعتمادبه‌نفس بیش از حد مدیران بر مسئولیت اجتماعی. پژوهش‌نامه مدیریت تحول، ۱۵، ۴۲-۲۳.
- بهار مقدم، مهدی؛ صادقی، زین‌العابدین؛ صفرزاده، ساره. (۱۳۹۲). بررسی رابطه‌ی مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. فصلنامه حسابداری مالی، ۵ (۲۰)، ۹۰-۱۰۷.
- جنانی، محمدحسن؛ حیدری، محمد. (۱۳۹۰). امکان‌سنجی پیاده‌سازی گزارشگری زیست‌محیطی در ایران. مجله حسابداری مدیریت، ۴ (۹)، ۸۴-۶۹.
- حسینی، سیدعلی؛ حقیقت، سرور. (۱۳۹۵). رابطه بین حاکمیت شرکتی و ایفای مسئولیت اجتماعی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله پژوهش حسابداری، ۴ (۶)، ۱۲۸-۱۰۳.
- خوزین، علی؛ طالب‌نیا، قدرت اله؛ گرکز، منصور؛ بنی‌مهد، بهمن. (۱۳۹۷). بررسی اثر ساختار مالکیت بر توسعه سطح گزارشگری پایداری. مجله حسابداری مدیریت، ۱۱ (۳۶)، ۱۳-۱.
- دارابی، رؤیا؛ اکبری، مریم. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر اجرای حسابداری محیط‌زیست. پژوهشنامه اقتصاد و کسب‌وکار، ۶ (۱۰)، ۸۴-۷۱.
- سپاسی، سحر؛ کاظم‌پور، مرتضی. (۱۳۹۶). مسئولیت‌پذیری و گزارشگری اجتماعی شرکت‌ها. تهران، ترمه، اول.
- شفیعی، حسین؛ خدای پور، احمد؛ دستگیر، محسن. (۱۳۹۶). تأثیر شاخص‌های کلان اقتصادی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰، ۱۷۳-۱۵۵.
- صنوبر، ناصر؛ حیدریان، بهنام. (۱۳۹۱). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در ایران. جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۱ (۱)، ۸۹-۷۱.
- طالب‌نیا، قدرت‌الله؛ رجب‌دوری، حسین؛ خان‌ذلان، امیررضا. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی از دیدگاه اسلامی. فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۶ (۲)، ۲۱۱-۱۸۳.
- عابدی، احمد؛ مهدوی راد، محمدعلی؛ خنیفر، فاطمه. (۱۴۰۰). ارائه چارچوب ادراکی از اخلاق حرفه‌ای بر اساس نص و حیانی برای منابع انسانی سازمانی. مدیریت فرهنگ سازمانی، ۱۹ (۳)، ۴۲۳-۴۵۴.
- عالم شاه، سیدامین. (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر در اتخاذ روش‌های حسابداری مدیریت زیست‌محیطی (EMA). مجله حسابداری مدیریت، ۷ (۲۲)، ۱۰۸-۸۹.
- فوکردی، رحیم؛ محتاط، مینو. (۱۳۹۶). محتوای گزارش پایداری شرکت ملی پالایش و پخش فراورده‌های نفتی: کاربرد کارت ارزیابی و دیمت‌ل خاکستری. مجله مدیریت صنعتی، ۴ (۹)، ۷۶۴-۷۳۵.
- فیاضی آزاد، علی؛ رحمتی، محمدحسین؛ خنیفر، حسین. (۱۳۹۶). طراحی مدل عوامل مؤثر بر مسئولیت اجتماعی شرکت ملی نفت ایران. مجله مدیریت سرمایه اجتماعی، ۲ (۴)، ۱۹۷-۱۸۱.
- قادرزاده، سید کریم؛ کردستانی، غلامرضا؛ حقیقت، حمید. (۱۳۹۶). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر سطح افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با رویکرد داده‌کاوی. پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، ۶، ۴۶-۷.

- کاشانی پور، محمد؛ فتحی، محمدرضا؛ فرجی، امید؛ رحمانی، محمد. (۱۳۹۹). آینده پژوهی گزارشگری پایداری با به کارگیری رویکرد سناریونویسی. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۵ (۱۰): ۶۹-۱۰۱.
- کاشانی پور، محمد؛ جندقی، غلامرضا؛ رحمانی، محمد. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی با افشا اطلاعات پایداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۸ (۱)، ۳۱-۱۱.
- محمدی، جمال؛ خوزین، علی. (۱۳۹۶). چارچوب نظری گزارشگری پایداری. فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، ۳ (۳)، ۳۶۵-۳۷۷.
- معصومی، رسول؛ صالح نژاد، حسن؛ ذبیحی، علی. (۱۳۹۷). شناسایی متغیرهای مؤثر بر گزارشگری پایداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابداری، ۱۸ (۷۰)، ۲۲۱-۱۹۵.
- ملکیان، اسفندیار؛ سلمانی، رسول؛ شهسواری، معصومه. (۱۳۹۴). مطالعه رابطه بین مالکیت دولتی و نهادی با مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها. فصلنامه دانش سرمایه‌گذاری، ۱۷، ۷۴-۵۵.
- وکیلی فرد، حمیدرضا؛ حسین پور، فاطمه. (۱۳۹۶). بررسی اثر شدت نگرش مذهبی حسابداران بر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت. فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۲ (۳)، ۲۱۴-۱۸۵.
- Adnan ,S ,.Hay ,D & ,S ,Chris .(2018) .The Influence of Culture and Corporate Governance on Corporate Social Responsibility Disclosure :A Cross Country Analysis .Journal of Cleaner Production.820-832 ,198 ,
- Akin ,A & ,Yilmaz ,I .(2016) .Drivers of Social Responsibility :Evidence from Turkish Banking Sector .Procedia Economics and Finance.2-7 ,38 ,
- Alshaer ,H & ,Zaman ,M .(2016) Board Gender Diversity and Sustainability Reporting Quality.Contemporary Accounting &Economics.210-222 ,(3) 12 ,
- Aras ,G & ,Crowther ,D(2018) .). Governance and Sustainability: An Investigation into Relationship between Corporate Governance and Corporate Sustainability. Management Decision, 46 (3), 443-448.
- Calabrese, A., Cošta, R., Levialdi, N., & Menichini, T. (2014). A fuzzy AHP Method to Support Sustainability Reporting: An Application to the Water Technology Industry. Journal of Cleaner Production, 121, 1-50.
- Chen, W., Zhou, G., & Xindong, Z. (2019). CEO Tenure and Corporate Social Responsibility. Journal of Business Research, 95, 292-302.
- Dyck, A., Lins, K., Roth, L., & H, Wagner. (2019). Do Institutional Investors Drive Corporate Social Responsibility? International Evidence. Journal of Financial Economics, 131 (3), 693-714.
- Dyduch, J., & Krasodomska, J. (2017). Determinants of Corporate Social Responsibility: Polish Listed Companies. Econ

Papers, 9 (11), 1-24.

Galbreath, J. (2010). Drivers of Corporate Social Responsibility: the Role of Formal Strategic Planning and Firm Culture. *British Journal of Management*, 21 (2), 511-525.

Habek, P., & Wolniak, R. (2015). Factors Influencing the Development of CSR Reporting Practices: Experts' versus Preparers' Points of View. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 26 (5), 560-570.

Hang, Ph. (2017). Factors Affecting CSR: A Case of Commercial Banks in Ho Chi Minh City. *Auditing and Finance Research*, 5 (4), 43-53.

Jensen, C., & Berg, N. (2011). Determinants of Traditional Sustainability Reporting Versus Integrated Reporting. An Institutional Approach. *Business Strategy and the Environment*, 21 (5), 299-316.

Kılıç, M., & Kuzey, C. (2017). Factors Influencing Sustainability Reporting: Evidence from Turkey. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3098812>.

Kim, H., Kim, T., Kim, Y., & Park, K. (2019). Do long-term Institutional Investors Promote Corporate Social Responsibility Activities? *Journal of Banking & Finance*, 101, 256-269.

Kuzey, C., & Uyar, A. (2017). Determinants of Sustainability Reporting and its Impact on Firm Value: Evidence from the Emerging Market of Turkey. *Journal of Cleaner Production*, 143, 27-39.

Li, N., Toppinen, A., Tuppuru, A., & Puumalainen, K. (2011). Determinants of Sustainability Disclosure in the Global Forest Industry. *Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 16 (1), 33-40.

Moon, J. (2004). Government as a Driver of Corporate Social Responsibility. *ICCSR Research*, 20, 1-27.

Park, B., & Cave, A. (2018). Corporate Social Responsibility in International Joint Ventures: Empirical Examinations in South Korea. *International Business Review*, 27 (6), 1213-1228.

Peters, G., & Andrea, R. (2015). The Association between Sustainability Governance Characteristics and the Assurance of Corporate Sustainability Reports. *A Journal of Practice & Theory*, 34 (1), 163-198.

Ranjani, M. (2014). Key Drivers of Sustainability Reporting (a Study in Indian Perspective). *Management & Change*, 18 (1), 73-90.

Roitto, A. (2013). Factors Effecting Corporate Social Responsibility Disclosure Ratings :An Empirical Study of Finnish Listed Companies ,Master's thesis ,University of Oulu.

Rosati ,F & ,Faria ,L .(2019) .Addressing the SDGs in Sustainability Reports :The Relationship with Institutional Factors. Journal of Cleaner Production.1312-1326 ,215 ,

Sanchez ,I ,Fernandez ,S & ,Ferrero ,M .(2019) .Female Directors and Impression Management in Sustainability Reporting .International Business Review ,(2) 28 ,Pp.359-374

Schwarz ,O .(2007) .Assessing Future Disorders in Organizations :Implications for Diagnosing and Treating Schizophrenic, Depressed or Paranoid Organizations .Journal of Foresight.15-26 ,(2) 9 ,

Shi ,G ,Sun ,J ,Zhang ,L & ,Jin ,Y .(2017) .Corporate Social Responsibility and Geographic Dispersion .Journal of Accounting and Public Policy.417-428 ,(6) 36 ,

IRM

E Explaining Key Drivers Affecting the Future of Sustainability Reporting

M Rahmani¹, M. Kashanipour² M. Fathi³ O. Faraji⁴

1. Graduated with a PhD in Accounting, Faculty of Management and Accounting, Farabi School of Tehran University, Qom, Iran
2. Associate Professor, Faculty of Management and Accounting, Farabi School of Tehran University, Qom, Iran
3. Associate Professor, Faculty of Management and Accounting, Farabi School of Tehran University, Qom, Iran
4. Member of the Faculty of Management and Accounting, Farabi School of Tehran University, Qom, Iran

*Corresponding author Email: Reza.fathi@ut.ac.ir

Abstract

The growing trend of sustainability reporting indicates the increasing attention to this reporting. The purpose of the study is to identify the factors that influence the future of sustainability reporting. This study is exploratory survey and it is applied in terms of purpose and is mixed based on data. Based on the analysis, legal requirements, climate and environmental crises, and the existence NGO were selected as key future drivers of sustainability reporting. Underdevelopment of sustainability reporting is mainly due to the lack of obligation of companies, so paying attention to amending or drafting laws and publishing guidelines can lead to the expansion of this area. Also, considering the goal of NGO's, it is suggested that the government provide a suitable platform for their growth. Previous research in the field of sustainability reporting has often been retrospective and regardless of the future, which was addressed in the present study.

Keywords: Sustainability Reporting, Futures Study, Driver.